

VEINGJA SUÐ

Til øll við áhuga fyri føroysku náttúruni

Árgangur 4 Nr. 1 2013 kr. 49

Fuglaheitini
**Hvussu verður
fuglur navngivin**

Havhestur
FØDIKANNING

GRÁGÆS
Kanning av,
hvussu nógv
grágásin etur

Lómur
Fuglavinur
skrivar um lóm

NÍSUR
FØÐI- OG
DEYÐAATVOLDIR

**Fuglaskoðan
í Turkalandi**

Góði lesari

Blaðið, ið tygum hava í hondini, er málagníð hjá Føroya Fuglfrøðifelag. Ynskið við blaðnum er at birta undir tygara áhuga og varni fyri náttúruni. Hetta verður gjørt við bæði at hýsa greinum við úrslitum frá gransking og greinum við frágreiðingum frá fólki við áhuga fyri fugli og náttúruni. Ikki óvæntað snúgva flestu greinirnar í Veingjasuð 2013 seg um ymisk viðurskifti hjá fugli. Tó – eins og seinast – er eisini tilfar um onnur djór. Iris Thomsen, ið lesur lívfrøði í Skotlandi, hevur skrivað grein um kanningar sínar av føðini hjá nísu. Í greinini verður m.a. greitt frá, hvussu føðikanningar verða gjørðar og um deyðaatvoldir hjá nísu.

Ein av okkara ágrýtnastu fuglavinum, Silas Olofson, er staddur í Turkalandi í lestrarørindum. Men hann nýtir eisini tíðina til fuglaskoðan. Hetta kemur væl til sjóndar í greinini *Fuglaskoðan í Turkalandi*. Greinin er full av vøkrum myndum, ið hann sjálvur hevur tikið á langa fuglaskoðanartúrinum, sum hann var við á fyrr í ár.

Mikið rok hevur verið um grágásina, tí bøndur meta, at hon etur ov nógv gras. Hetta er júst tað, ið Helga Bára M. Vang, ið er lívfrøðileandi, kannar í síni høvuðsuppgávu. Hon hevur sent okkum grein, har hon greiðir frá hesi viðkomandi kanning, sum hon ger í samstarvi við Aarhus

Universitet, Føroya Náttúrugripasavn, Búnaðarstovuna og Búnaðargrunnin.

Seinasta heyst vardi Jóhannis Danielsen doktararitgerð um havhest. Ph.d.-ritgerðin snúði seg m.a. um føðina hjá havhesti. Í hesum blaðnum skrivar J. Danielsen grein um, hvat føði havhesturin í Føroyum livir av.

Í grein um lóm greiðir Poul Magnussen, lívfrøðingur, frá sínum stóra áhuga fyri lómi. Hann hevur seinastu árin nýtt nógv tíð til at ferðast til tjarnir og vøtn runt landið fyri at vita, hvar lómur eigur. Í greinini verður nomið við ymist áhugavert um lómar, t.d. krøv teirra til lívøki.

Nøkur orð um føroysku vísindaligu fuglaheitini eitur grein eftir Marjuna A. Simonsen, málførðingur. Her verður greitt frá, hvussu fuglur hevur verið navngivin í Føroyum. Komið verður eisini inn á, hvussu føroysku og vísindaligu heitini hóska saman.

Við vón um, at blaðið stimbrar áhugan hjá lesaranum um náttúruna, fari eg at ynskja tykkum góðan lesihug.

William Simonsen, form.

UMBRÓTING

Umbróting sum brýtur frá

Tað er spell at síggja umbróting, sum ikki er í lagi. Ymisk uppseting frá síðu til síðu, ymisk skipan av reglubrotum og millurúmum og ymiskt annað. Ikki minst er tað spell at síggja hetta í útgávum, sum annars stór orka er lögð í at framleiða.

Vit bjóða okkum fram at umbróta alla útgávuna, ella at leggja eina seinastu hond á, áðrenn uppgávan fer til prentingar. Tað skal ofta lítið til, fyri at gera eitt minni gott avrik til eitt gott avrik.

Ongin uppgáva er ov lítil og ongin er ov stór.

Vælkomin á Føroyaprent

Føroyaprent

Tel. 314555 www.foroyaprent.fo

Vælkomin á heimasíðuna foroyaprent.fo, har nýggjur nethandil ger tað lætt og skjótt at bíleggja vørur frá Føroyaprent.

2

Ein týðandi partur av Ramsar-virkseminum er at dagføra vitanina um stovrnar á økinum. Hetta er neyðugt fyri at tryggja, at økini framvegis lúka krøvini um at vera Ramsar-øki. Støðan sum Ramsar-øki merkir jú, at økið hevur altjóða týdning, og tí er sera neyðugt at fylgja gongdini og at savna vitan, ið kann nýtast til at skipa økið eftir. Hesar skipanir snúgva seg t.d. um friðingar av ymiskum slag og stýring av ferðavinnu, og tær kunnu gerast neyðugar, um t.d. staðfest verður, at ein fuglastovnur er í minking. Hetta ber við sær regluligar teljingar, og at fylgt verður við gongdini á økinum. Innlendismálaráðið hevur síðan 2011 árliga játtað pening til Ramsar-arbeiði. Játtanin gjørði, at til bar at fara undir at telja og kortleggja lundalond. Fyrsta árið varð dentur lagdur á at kortleggja lundalond í Mykinesi og Nólsoy og at telja lundaholur í Mykinesi. Í 2012 varð lundi eisini taldur í Mykinesi, men hetta árið varð drunnhvítin í einum parti av Nólsoy eisini taldur.

Frágreiðingar frá Ramsar-arbeiðinum í 2011 og 2012 eru at finna á heimasíðuni hjá Innlendismálaráðnum og í Frøði 1/2012.

Meira kunning:

<http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2006-564>

www.ngs.fo
www.ramsar.org

3

Leivur Janus Hansen, deildarleiðari á Náttúrugripasavninum/Søvn landsins, tekur vegna Føroyar móti Ramsar-skjalinum á Ramsar-aðalfundi í Bukarest juli 2012

Mykineshólmur

Frá Urðini í Nólsoy

Endamálið við Ramsar-sáttmálanum er at verja vátøki, sum hava altjóða týdning fyri fugl. Tað eru tó ikki bert fuglum, sum fyrilit skal havast fyri. Øll djóra- og plantusløg á økinum skulu eisini verjast fyri ovnýtslu fyri at varðveita tað natúrliga umhvørvið.

Føroyar gjørdust partur av Ramsar-sáttmálanum í 1977, tá ið Danmark vegna ríkið staðfesti sáttmálan.

Lond, sum hava tikið undir við sáttmálanum, binda seg til at tilnevna í minsta lagi eitt Ramsar-øki og til at arbeiða fyri at tryggja vernd av vátøkjum. At gagnnýta vátøki skal gerast á ein burðardyggan hátt. Tað vil siga, at umsitingin av økjunum bæði skal varða av teirra virði og tryggja, at ein gagnnýtsla av teimum ikki minskar um virði teirra.

Ramsar-sáttmálin setur 9 treytir á (sí www.ramsar.org), og um eitt øki lýkur eina av hesum treytum, er tað av altjóða týdningi og kann lýsast sum Ramsar-øki. Krøvini eru m.a., at 20.000 fuglar eiga í økinum ella 1% av einum stovni eigur har. Í Føroyum er tað serliga sjófuglur, ið ger, at økini lúka hesar treytir.

og homrum næstan alt árið (uml. 10 mánaðir um árið).

Hetta bendir á, at hann er her alt árið, og harvið tí eisini finnur sær føði í føroyskum sjógvi alt árið. Mett verður, at havhestur etur umleið helvtina av øllum tí, ið sjófuglur etur í føroyskum sjógvi. Tí er alneyðugt at vita, hvat tað er, ið føroyski havhesturin etur.

Fyrr í tíðini nýttu føroyingar havhest til agns. Tað sigst, at ein eldri maður í Mykinesi var vorðin so gamal og veikur, at hann orkaði ikki at rógva út longur, og fyri ikki at doyggja í hungri legðist hann á at eta agnið. Hetta var tað, ið legði lunnar undir føroysku siðvenjuna at eta havhest.

Og júst henda siðvenja gjørdi tað møguligt at fáa hendur á einum rættiliga stórum tali á havhestamagum, so kannast kundi, hvat havhestur etur.

Úrslit av magakanning

Frá 1998 til 2004 vóru 512 havhestamagar kannaðir fyri vita, hvat føðin hjá havhesti í Føroyum er og fyri at vita, hvussu dálkaður hann var av plasti. Kanningarnar vórðu gjørdar sum partur av ph.d.-ritgerð hjá undirritaða og í samstarvi við „Save the North Sea“, ið er ein størri kanning av, hvussu dálkaður Norðsjógvurin er av plasti.

2

Høvuðsføðin

Hóast nógv ymist var at finna í magunum, var nógv størsti partur av føðini úr nøkrum fáum djórabólkum (sí talvu 1).

Sum sæst, er fiskur tann mest týðningarmikla føðin hjá havhesti í Føroyum. Av tí at kjaftarnir av høggslokki eru ringir at sodna, verða teir liggjandi rættiliga leingi í maganum.

Havhestur 1
Havhestapar 2

Slag av føði	Allir aldursbólkar	Vaksin fuglur	Ungar og ungfuglur
	Tíðleiki (%)	Tíðleiki (%)	Tíðleiki (%)
Fiskur	96%	97%	92%
Høggslokki	86%	83%	97%
Krabbadjór	31%	30%	36%
Bustmaðkur	22%	13%	52%
Rov (ymist lívrundið)	12%	7%	26%
Útkast frá skipum	21%	18%	29%

Talva 1

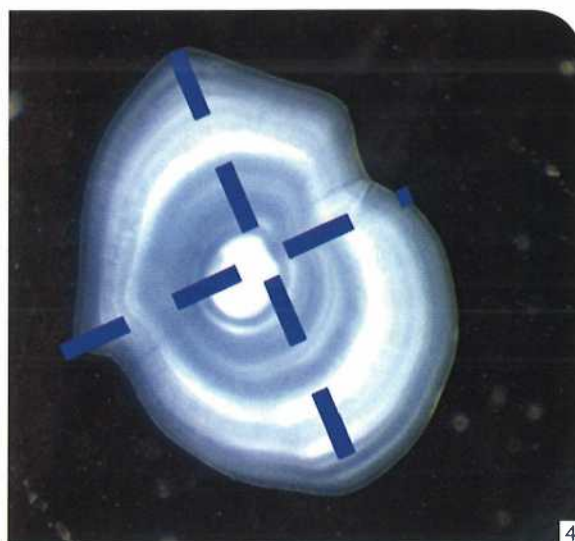
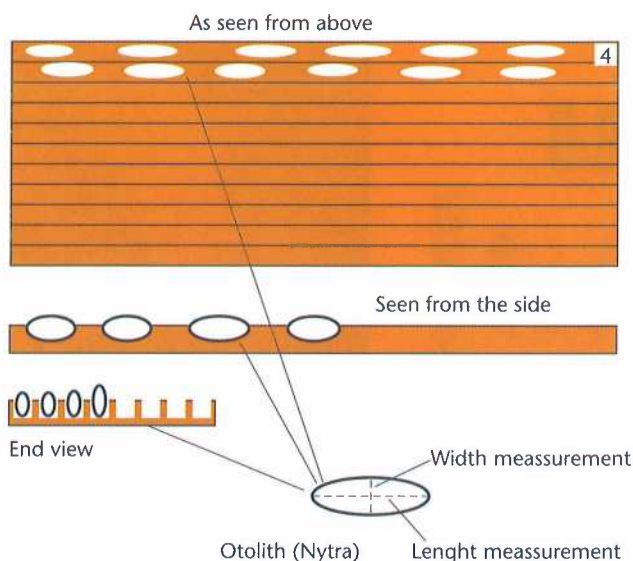
Yvirlit yvir týðningarmestu føðina hjá havhesti í Føroyum. Tíðleikin (%) visir, hvussu stórir partur av kannaðu magunum høvdu ávísa bólkin av føði í sær, t.d. fisk.

SUMMARY

The Northern Fulmar (*Fulmarus glacialis*) started breeding on the Faroe Islands around 150 years ago and is now the most common seabird on the Faroes. Even though the Northern Fulmar consumes approximately half of all the food taken by seabirds in Faroese waters, and it is present on the Faroes all year round, nothing is known about the diet of this, the most common seabird in these waters. According to analysis of 512 Fulmar stomachs collected from 1998 to 2004, squid, Crustaceans and especially fish

were the most important diet for both adults and chicks. The chicks' diet was similar to that of the adults', except for annelid worms which also were an important part of the chicks' diet. Of the three most important prey groups in the diet, fish was the most important. Furthermore after calculating fish weight from otolith length and width the analysis showed that the Norway Pout, Blue Whiting and especially the Glacier Lanternfish were the most important prey fish.

Mátingar av nytru

Keldulisti

Gaard, E., Hansen, B., Olsen, B. and Reinert, J. 2002. Ecological feature and recent trends in the physical environment, plankton, fish stocks, and seabirds in the Faroe shelf ecosystem. In: Large Marine Ecosystems in the North Atlantic. K. Sherman and H. R. Skjoldal. (Eds.). Elsevier Science, Amsterdam, The Netherlands.

Danielsen, J. and Bengtsson, S-A. 2009. Year-round video surveillance of individual nest-site attendance of Northern Fulmars (*Fulmarus glacialis*) in the Faroe Islands. Fróðskapur.

Faroe University Press. Fróðskaparrit. 57: 89-109.

Dunnet, G. M. and Ollason, J. C. 1978. The estimation of survival rate in the Fulmar *Fulmarus glacialis*. J. Anim. Ecol. 47: 507-520.

Jensen, J-K., Bloch, D. and Olsen, B. 2004. List of birds seen in the Faroe Islands. Føroya Náttúrugripasavn, Føroya Fuglafrøðifelag and Føroya Skúlabókgarunnur. Tórshavn.

Lloyd, C., Tasker, M. L. & Partridge, K. 1991. The Status of Seabirds in Britain and Ireland. T. & A. D. Poyser, London.

Ollason, J. C. and Dunnet, G. M. 1978. Age, Experience and Other Factors Affecting the Breeding Success of the Fulmar, *Fulmarus glacialis*, in Orkney. J. Anim. Ecol. 47: 961-976.

Tasker, M. L. 2004. Northern Fulmar *Fulmarus glacialis*. In: Seabird populations of Britain and Ireland. Mitchell, P. I., Newton, S. F., Ratcliffe, N. and Dunn, T. E. (Eds.). Poyser, London.

finka, reyðkollur, flekkuspetta, havørn, landørn, fiskaørn, veiðifalkur, tornfalkur, hornugla, snjóugla, páfuglur, kalkun, vakti, sandgrælingur, reyðspógvi, skógsnípa, korngás, svalbarðsgás, knobbsvanur, svartí svanur og pingvin. – Øll hini nøvnini eru fólkslig nøvn, ið hava verið til í málinum frammanundan.

Tað var tó neyðugt at gera úrval, tá ið fleiri fólkslig nøvn vóru fyri sama fugl. Í teimum forunum valdi Mikkjal á Ryggi eitt navn út til høvuðsnavn; hann sigur t.d. í tekstinum um kvørkveggju: „Navn hennara verður sagt so ymist; summstaðni siga tey kverkveggja, summstaðni kvørkviski, og nú eru mong – eftir einari bók – farin at nevna hana rókur, men tað er heilt skeivt“ (Ryggi, 1951: 6). Í sambandi við fuglin *toppont* sigur hann eisini: „Toppont – eisini kallað stikkont, sagont, tannont –“ So her hefur hann eisini mett um og valt eitt navn til høvuðsnavn; kanska hefur hann valt tey nøvnini, sum hann kendi úr sínum egna bygdarmáli.

Við hesum verki ásetti Mikkjal á Ryggi, júst hvat frøðiliga navnið skal vera á fuglunum, t.e. fólksligu nøvnini vórðu uppstigað til vísindalig nøvn.

1 Bókígða (*Fringilla coelebs*) er eitt av nøvnunum, ið stavar frá Fuglum í Norðurhøvum. Á donskum nevnist hesin fuglur „bogfinke“. Navnið ígða stavar úr Brynhildar tátti.

Yvirlit yvir Føroya fuglar og Ferðafuglur

Eftir Fuglabókina eftir Mikkjal á Ryggi gingu nógv ár, áðrenn nøkur fuglafrøðilig bók kom aftur. Í 1984 góvu Dorete Bloch og Søren Sørensen út *Yvirlit yvir Føroya fuglar* og í 1988 bóklingin *Ferðafuglur*. Tann fyrra er eitt yvirlit (checklist) við sløkum 300 føroyskum fuglanøvnunum, har ein stutt viðmerking er til hvønn fuglin, og tann seinna hefur umframt frágreiðingar um ferðafugl ein lista við 38 nøvnunum. Í innganginum til *Yvirlit yvir Føroya fuglar* stendur: „Viðvíkjandi teimum føroysku nøvnunum, so eru tey flestu frá Nielsi á Botni og einstøk eru frá Mikkjal D. á Ryggi (1935-42 og 1951)“ (Bloch og Sørensen 1984: 8).

Fuglar í Norðurhøvum

Tann mest týðandi fuglafrøðiliga bókin kom tó í 1990, tá ið hesir somu høvundar góvu út bókina *Fuglar í Norðurhøvum*. Hon er upprunaliga skrivað á donskum, og týtt til føroyskt hava Theodor Hansen og Svenning Tausen. Tilsamans verður greitt frá 466 fuglasløgum í bókini, so til hesa bók er økt um navnatilfeingið við 337 nýggjum fuglanøvnunum. Hetta er eitt stórarbeiði, og við hesum verki hefur eydnast at finna eini rúgvu av fuglum føroysk heiti. Hetta eru fuglar, sum eiga ella eru funnir í Norðurhøvum, og økið, sum bókin viðger, er Ísland, Føroyar, Hetland, Orknoyggjar og Ytru Suðuroyggjar. Her er at nevna, at fuglarnir í Fuglum í Norðurhøvum eru skipaðir í 42 ættir (*familia*), ið allar hava føroysk nøvn, t.d. *lómar, gjørir, skrápar, drunnhvítar* o.s.fr.

Av teirri orsök, at móðurmálið hjá høvundunum ikki var føroyskt, høvdu teir onnur fólk at hjálpa sær at evna nøvnini til ella finna fram eldri nøvn. Í formælinum verður greitt frá, hvussu farið varð fram í hesum arbeiði. Leitað varð eitt nú í ymsum gomlum heimildum; m.a. varð eitt navn funnið í Brynhildar tátti:

„Stórt tak var at fáa øllum 466 fuglum, sum høvdu tað ikki frammanundan, føroyskt navn. Úr Sjúrdar kvæði er navnið ígða komið, úr ørindinum í Brynhildar tátti:

Tað søgdu honum ígðurnar
uppi sitja í lund:
væn er Brynhild Buðladóttir,
hon væntar á tín fund

Leitað hefur verið í øllum skrivaðum tilfari eftir nøvnunum, hjá J.C. Svabo í „Indberetninger fra en Rejse i Færøe 1781-82“, „Fuglabókini“ hjá Mikkjal á Ryggi. „The Faroese Bird Names“ hjá W.E. Lockwood, í „Yvirliti yvir Føroya fuglar“ hjá Dorete Bloch og Søren

»

mett at vera so týðandi fyri vísindini. Tað eru latínsku frøðiheitiini, ið verða mett at hava størstan týðning.

Fuglanøvn

Sum nevnt fylgja fuglanøvnini ikki tvínevnisskipanini. Tað sæst við tað, at føroyska heitið er bara *eitt* orð í staðin fyri tvey orð, har ið tað fyrra sigur frá slagnum og seinni orðið sigur frá slektini; tað kann eisini vera ein orðliður, ið sigur frá slagnum. Her kunnu vit bera saman við eitt blómnavn sum t.d. *mýrisólja* (*Caltha palustris*). Her sipar orðið *mýri-* til slagið, og *sólja* sipar til slektina. Annað dømi er *vanligur berjalyngur* (*Empetrum nigrum*). Her sigur *vanligur* frá slagnum, og *berjalyngur* sigur frá navninum á slektini. – Hóast summi fuglanøvn hava tvey nøvn ella samansett heiti, er tað ikki soleiðis, at fyrra navnið sipar til slagið og seinna til slektina.

Niðanfyrri eru nøkur dømi um fuglanøvn. Tey flestu av hesum fuglanøvnunum eru fólkslig nøvn, t.e. arvorð í málinum, ið eisini verða nýtt í frøðiligari merking, t.d. *ravnur*, *kráka*, *tjaldursgrælingur*, *fjallmurra*.

Er neyðugt at evna nøvn til, verður vanliga leitað aftur til týðningin hjá latínska frøðiheitinum fyri slagið ella verður funnið eitt orð, ið sipar til ávís eyðkenni við hesum fuglaslagnum. Her kann t.d. verða nevnt heitið *reyðspógvi*, har navnið sipar til litin á fuglinum.

Nøkur dømi um, hvat latínska frøðiheitið á slagnum, t.e. seinna orðinum, merkir:

- **fjallmurra** (*Calidris alpina*) (lat. *alpinus* 'alpu-, fjalla')
- **grátitlingur** (*Anthus petrosus*) (avl. av gr. *petros* 'steinur')
- **kráka** (*Corvus corone*) (lat. *corone* 'kransur')
- **ravnur** (*Corvus corax*) (lat. *corax* 'ravnur'; uppr. 'ein, ið gorrar')
- **reyðspógvi** (*Limosa limosa*) (lat. *limosus* 'runutur, evjutur')
- **tjaldursgrælingur** (*Arenaria interpres*) (lat. *interpres* 'millumgongumaður; tulkur')

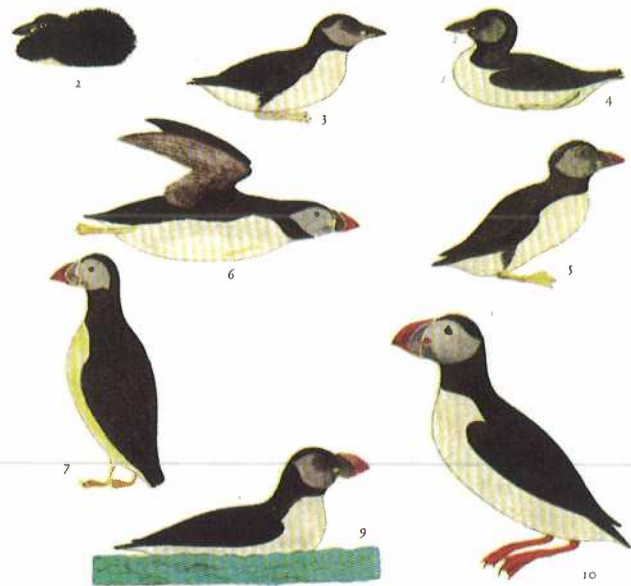
At taka samanum

Helst hevði tað verið heppið og gjørt tað greiðari, um fuglanøvnini vórðu sett inn í eina taksonomiska skipan, so at seinni orðliðirnir hjá fuglum í somu slekt eru teir somu fyri alla slektina. Tað ber til at byggja á tað sera stóra arbeiði, ið higartil er gjørt, og laga tað til. – At hetta ikki er so, ørkymlar útlendskar fuglafrøðingar, ið eru vanir við, at seinni liður altíð vísir til slektina. Eisini kunnu einstök av fólksligu nøvnunum sum t.d. *havgás* (*Gavia immer*), ið er fuglur av lómaslag, ørkymlað, tí seinni liður er *-gás*. Men

Mýnd: Fuglabókin, Mikkjal á Ryggi

4

tá ið slík nøvn er um at røða, ið eisini fuglafrøðiliga mugu vera gjøgnumskygd, má støða takast til, hvør yvirskipaði leisturin skal vera.

Heimildir

Rasmussen, R. 1910. *Plantulera*. Tórshavn.

Ryggi, M. á. 1951. *Fuglabókin: Dýralera II*. Tórshavn.

Sørensen, S. og Bloch, D. 1990. *Fuglar í Norðurhøvum*.

Tórshavn.

Fuglar í Føroyum:

<http://www.faroenature.net/fuglar.html>.

Heimildarfólk

Janus Hansen

Jens-Kjeld Jensen

V

2 Tjaldursgrælingur (*Arenaria interpres*) er gamalt navn, og tað nýtir Mikkjal á Ryggi í Fuglabókini. Eisini hevur hann nøvnini grágrælingur og sjógrælingur. Hann evnar tó til navnið sandgrælingur (*Calidris alba*), men hann hoyrir til eina aðra slekt. Í Fuglum í Norðurhøvum eru fleiri nøvn evnað til við-grælingi sum parti í navninum, men tað er ymist, hvørja slekt fuglarnir hoyra til, tó hoyra allir fuglarnir til ættina grælingar (*Scolopacidae*). – Navnið grælingur, ið er gamalt navn, sipar helst merkingarlaga til litin á fuglinum. Á myndini tjaldursgrælingar í summarbúna. (Mynd: Jens-Kjeld Jensen)

3 Fjallmurra (*Calidris alpina*). Hóast heitið fjallmurra ikki er evnað til, men er gamalt í málinum, so er samband ímillum føroyska heitið og latínska heitið, tí *alpinus* merkir 'alpu-' ella 'fjalla'.

4 Lundar. 1. egg – 2. fyra dagar gomul pisa – 3. fyra vikur gomul – 4. fyra mánaðir gomul – 5. veturgamal lundi – 6. tveir vetrar gamal – 7. trýggjar vetrar gamal – 8. gamal lundi, á sumri – 9. „Høga nevnið“, t.e. lundi á vetri – 10. Grønlandslundi.

Flæmingur (*Phoenicopterus roseus*) 1

í sama stað. Eftir hetta kannaðu vit skógir og fjöll vestan fyri Ankara, har vit m.a. sóu rennisveinarslagið *Sitta krueperi*, fleiri sløg av gammum (*Gypaetus*, *Neophron*, *Gyps*) og tann vakra fuglin *Irania gutturalis*. Leiðin gekk eisini til Kulu Gölü, ið er eitt vatn, har fleiri enn 4.000 flæmingar (*Phoenicopterus roseus*) vóru at síggja. Hetta var ein sera vøkur sjón – helst tá ið fuglarnir leikaðu ástarleik fyri at finna sær maka. Á økinum sóu vit eisini eina tvaglu (*Otis tarda*).

Seinni á túrinum vóru vit í Oymapinar. Hildið varð, at uglan

Ketupa zeylonensis av undirslagnum *semenowi* var avoydd í Turkalandi (nevnist á donskum „brun fiskeugle“), men um 2010 vórðu nakrir fuglar skrásettir. Kanningar vórðu gjørdar, og nú vita menn um eini 8-10 pør í Taurus-fjøllunum. Í 2011 avmyndaði eitt ferðafólk ein fugl á eini bátsferð við Oymapinar-byrgingina. Hetta frættist millum fuglaáhugað, og nú ber til at leiga bát fyri at síggja hesar sera sjáldsomu uglurnar. Undirslagið *semenowi* vísir seg at hava so mikið øðrvísi DNA, at talan eftir øllum at døma er um sjálvstöðugt slag.

Vit leigaðu sjálvir ein bát og fóru at leita eftir uglunum. Tað tók bert einar 30 minuttir at finna tann fyrsta fuglin, og eina løtu seinni funnu vit ein afturat. Umframt at síggja uglurnar, sóu vit eisini flekkuspæturnar *Dendrocopus medius* og *Dendrocopus minor*.

Vit hildu síðani leiðina eystureftir, har vit fyrst brúktu nakrar dagar í Göksu-ósanum og hildu síðan leiðina fram til Aladaglari-fjøllini. Har vórðu vit koyrd við traktori upp í 2.500 metra hædd fyri at leita eftir einum høsnafluglaslag (nevnist á donskum „kaspisk kongehøne“) (*Tetraogallus*

»

8 9

- 2 *Sitta krueperi* (dansk heiti: Krüpers spætmejse)
- 3 *Ketupa zeylonensis* (dansk heiti: brun fiskeugle)
- 4 Villgeit
- 5 *Turdoides altirostris* (dansk heiti: iraklarmdrossel)
- 6 Býflugubítur (*Merops apiaster*)
- 7 Leiðin gongur niðan í kavan at hyggja at fugli
- 8 *Oenanthe xanthopyrma* (dansk heiti: kurdisk stenpikker)
- 9 Vonghvít svartterna (*Chlidonias leucopterus*)
- 10 Tveir íslendingar, ein dani og ein turkur í kavanum á Nemrut-fjallinum
- 11 *Phoenicurus erythrogaster* (dansk heiti: hvidkronet rødstjert)
- 12 *Ammoperdix griseogularis* (dansk heiti: si-si ørkenhøne)
- 13 Vonghvít svartterna

10

11

12 13

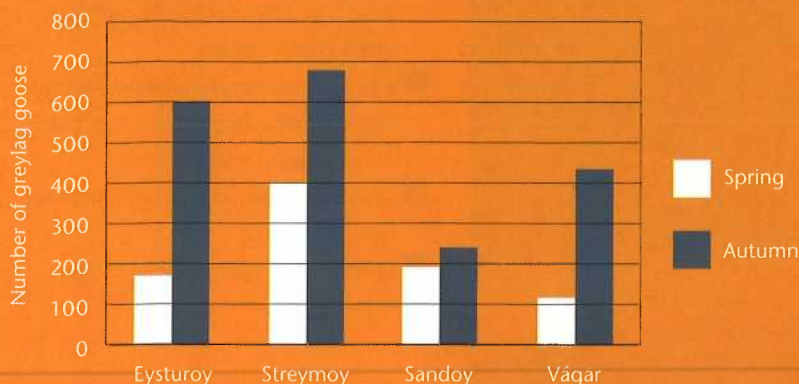

- 14 *Phylloscopus niditus* (dansk heiti: kaukasisk lundsanger)
- 15 *Carpodacus rubicilla* (dansk heiti: stor karmindompap)
- 16 *Emberiza cineracea* (dansk heiti: gulgrá værling)
- 17 *Oxyura leucocephala* (dansk heiti: hvidhovedet and)
- 18 Knavalerkur (*Eremophila alpestris*)
- 19 *Hippolais languida* (dansk heiti: levantgulbug)
- 20 Blákriki (*Luscinia svecica*)
- 21 Ferðalagið fær sær ein góðan bita á túrinum – turran fisk
- 22 *Aquila pomarina* (dansk heiti: lille skrigeørn)
- 23 Toftir frá Komagene-kongaríkinum rúma fleiri áhugaverd fuglaslög
- 24 Hvítogyd ont (*Aythya nyroca*)
- 25 *Rhodopechys sanguinea* (dansk heiti: karmoisinfinke)
- 26 *Motacilla flava ssp. lutea* (dansk heiti: gul vipstjert)
- 27 Í kavanum í 3.300 metra hædd funnu vit endiliga dreymafuglin
Phoenicurus erythrogaster (dansk heiti: hvidkronet rødstjert)
- 28 Býflugubitur

2012 Goose Count

1 Ritmyndin vísir úrslit av teljing av grágásum í Føroyum 2012. Results from greylag goose count around the Faroe Islands in spring and autumn 2012.

so býta seg í minni flokkar ella pør, sum líður út á várið. Í maimánaði tykist ein stórir partur av gæsnum at hvørva, og pørini leita sær niðan í hagan at reiðrast. Í haganum fáa pørini 4-6 egg. Hvussu nógv kemur undan, vil vera ymist frá ár til árs, treytað av t.d. veðri og gróðrinum í haganum. Eftir í bønnum eru ungfuglar, sum verða verandi til julimánað, tá ið gásin verður fjaðursár og leitar sær til meira fjarsett støð, har ið hon kennir seg tryggari.

Í august vendir gásin saman við ungunum aftur í tann velta bœin. Tó er gásin hesa tíðina nakað spjodd; vanligt er at síggja minni flokkar á traðum og stikaðum bostykkjum. Í septembermánaði savnast hesir lítlu flokkarnir í bønnum hjá mjólkarbóndunum, og so smátt fara flokkarnir at leita sær hagar, ið teir hava vetursetu. Í oktober-november eru flestu fuglarnir, sum ætla sær avstað, farnir úr oyggjunum, og eftir er nakað av gásnum, sum verður verandi í Føroyum um veturin.

Hetta árið, sum fylgt hevur verið við grágásnum í Føroyum, hava nakrar eygleiðingar verið gjørdar, sum vísa mun í atburðinum hjá føroyskari gás samanborið við tann hjá gásnum aðrastaðni í Norðurlondum og Bretlandi. Ein munur er t.d., at í Føroyum trívst gásin væl á veltum lendi, hóast einki vatn er nærindis. Tað ger hon ikki aðrastaðni, ið hvussu so er ikki, tá ið hon hevur ungar, tí gásin kennir seg ikki tryggja, uttan at hava eitt vatn at rýma á, um eitt rándýr kemur. Men í Føroyum eru tað einans ávísir ránfuglar, sum kunnu finna upp á at leggja á gásina, og teimum eru ungarnir ikki vardir fyri úti á opnum vatni. Tískil leitar gásin sær heldur niður í veitir o.tíl., og tað ger, at gásin kennir seg tryggja á næstum øllum veltum lendi í Føroyum.

Fíggjarligur missir hjá mjólkarbóndum

Grágásin livir av á grasi og plantum og trívst tí serliga væl á veltum lendi. Neytabøndur hava víst á, at tey síðstu árin er tað vordid alsamt vanligari at hoyggja einans eina til tvær ferðir um árið í staðin fyri tvær til tríggjar ferðir,

sum hevur verið vanligt áður. Hetta merkir eitt fíggjarligt tap fyri bøndurnar; teir noyðast at innflyta hoyggi fyri at nøkta tørvin hjá mjólkneytunum. Gitingar hava verið um, at økta talið á grágásnum í Føroyum partvís kann hava skuldina fyri, at minni veksur í bønnum nú í mun til fyri 20 árum síðani.

Gásateljing runt Føroyar

Fyri at fáa nakað meir at vita um talið á grágásnum í Føroyum vórðu tvær teljingar av grágásnum gjørdar í 2012. Teljingin fór soleiðis fram, at koyrt varð við bili eftir landsvegnum í Føroyum. Tær gæs, sum vóru at síggja frá vegnum, vórðu taldar við. Roknast kann við, at tað veruliga talið er eitt sindur hægri, og tí er neyðugt at endurtaka hesar teljingarnar í nøkur ár, um ein verulig meting av stovninum skal gerast.

Tann fyrri teljingin varð gjørd um mánaðarskiftið mars-apríl. Hetta tíðarskeiðið varð valt, tí tá eru flytifuglarnir komnir aftur til Føroya, men eru ikki farnir at reiðrast. Gásin var løtt at fáa eyga á og helt seg fyri tað mesta á bønnum hjá mjólkarbóndunum. Runt Føroyar vóru taldir 935 fuglar á vári 2012.

Tann næsta teljingin varð gjørd um mánaðarskiftið august-september, tá ið gásin vendi aftur í bœin við ungunum. Runt Føroyar vórðu taldir 1766 fuglar á heysti 2012, og tað er tí greitt, at nakað av ungunum er komið undan. (Sí mynd 1).

Kanningar í bønnum

Fyri at kanna, hvussu gásin ávirkar bœin, vórðu sett stik upp millum Fjarða, á Vatnaskørðum og á tveimum støðum runt Gróthúsvatn á Sandi. Á hvørjum staði vóru 3 stik og 3 tilsvarandi stór opin øki til samanburðar. Sligið varð, samtíðis sum bóndin sló. Grasið varð vigað og sent Búnaðarstovuni til turkingar. Turrvekt var neyðug at áseta fyri at kunna samanbera økini. Endaligar greiningar av

grágás at bønum, t.d. við at stika runt um bøin, og tað fer at hava við sær, at gásin ikki fær gingið inn á bøin, tá ið hon hevur ungar. Utanlands hava ymiskir mátar verið nýttir fyri at ræða gásina burtur av óynsktum økjum, og har vísa onkrir seg at vera munagóðir.

Føroyar hava ikki eitt ríkt djóramargfeldi á landi, og tí er tað at gleðast um, at grágásin er vend aftur til okkara oyggjar. Tí er tað spell, um hon nú vísir seg at hava neiliga

ávirkan á okkara landbúnað, sum frammanundan hevur nógvar aðrar forðingar í sambandi við at fáa hjólini at mala runt.

Heilt greitt er, at grágásastovnurin er ein viðbrekin stovnur í Føroyum, og tí skulu øll inntriv í stovnin umhugsast gjølla, so vit missa ikki hendan fuglin aftur úr okkara náttúru.

V

The aim of this project is to investigate the size of the Faroese Greylag Goose population and its effect on Faroese agriculture. The final results are not ready yet, however, it is safe to say that the Faroese Greylag Goose population is small and vulnerable and should be protected. Some indications are though, that they do indeed affect the agriculture. If this will be proved true, guidelines have to be made to minimize the malicious affect from Greylag Goose in the cattle fields.

Keldur:

- Kári Jespersen. 1994. Gamlar keldur um fugl og fuglaveiði. Frágreiðing frá Føroya Fuglafrøðifelag. Tórshavn.
- Ævar Petersen. 1998. Íslenskir fuglar. Reykjavík

Tað fyrsta eg gerist varugur við, at ein fuglur er, ið kallast lómur (*Gavia stellata*), er, tá ið ein vinmaður mín málaði ein lóm; minnist reyða hálsin og gráa bakið. Hvar hann kann hava sæð eina mynd av lóminum er mær ikki greitt, men myndin fór ongantíð frá mær, minnist hana enn, tí í mínari óvitaverð var hesin fuglur so nógv annarleidis enn teir fuglar, sum vóru rundan um Vág og Sumba. Lómur kann tó fyrr hava átt á Ryskivatni og Miðvatni, áðrenn vøtnini vórðu tikin til vatnorkuverkið í Botni í 1921. Vatnið í Tindalíð er omanfyri; tað er ikki partur av vatnorkuverkinum, men har havi eg ongantíð verið varugur við lóm.

Í Hamrahaga í Vági er Lónstjørn, so har kann hann eisini hava verið fyrr, tí hóast tjørnin er lítil, kundi meira enn so lómur havt verið har fyrr, um hugsað verður um, hvussu lítið skal til, har lómur eigur.

Á øllum økinum sunnan fyri Lónstjørn er eingin verulig tjørn ella nakað vatn, har lómur kann vera, so alt økið, sum hoyrir til Sumba, er uttan lóm. Kanska ikki so lægið, at eg ikki sá nakran lóm í mínum óvitaárum, tí eg kom ikki í Porkerishagan, har lómur hevur átt í ómínniligar tíðir.

Fyrstu ferð, eg síggi lóm, er á eystanstevnu í 1975, tá ið tveir lómar flugu uppi yvir Toftavatni; minnist langa hálsin framúr og longu beinini aftur út. Eg havi altíð havt áhuga fyri fugli, men ikki nakran serstakan áhuga fyri lómi. Tann áhugin kom seinni, tá ið eg kom aftur úr Danmark og byrjaði at ganga úti í haganum her norðuri, ofta saman við Eriki Mortensen. Um tað bar til, legði hann altíð túrarnar nærindis tjørnum og vøtnum fyri at vita, um lómur var har, og á tann hátt vaknaði mín áhugi fyri lómi, og so við og við fekk eg eina fatan av, hvar lómur kundi vera í Føroyum.

Týskarin Graba var her summarið 1828. Hann skrivar, at heilt nógv var til av lómi, og hann hevði skotið 8 fyri at kanna teir nærri. Høvdu vit skotið 8 lómar í dag, hevði tað sæst aftur, so lítil stovnurin er. Graba skrivar eisini, at føroyingum dámdu væl at eta lóm.

Tá ið stovnurin er ringast fyri, eru neyvan meira enn 10 pør eftir. Hetta er miðskeiðis í 60-árunum, í 81 er metingin 15 pør og í dag er metingin 25-30 pør, so hetta er ein sólskinssøga. Orsøkin kann einans vera, at kanska einki verður skotið longur av lómi, t.e. hann fær frið fyri byrsuni – hetta hongur uttan iva saman við, at ikki var

loyvt at skjóta lomviga um summarið fyrst í 80-árunum, og ikki so fáir lómar vórðu skotnir tá, hóast hann var friðaður.

Hepnið fyri lómin er, at hann setur ikki so stór krøv til reiðurstaðin, ein lítil tjørn er alt. Hon skal tó hava støðuga vatnstøðu, hann skal kunna fara undir um neyðugt og tjørnin skal ikki vera minni enn, at hann skal kunna seta seg og fara uppfrá uttan stórvegis trupulleikar. Hóast lómur er ein stórur og tungur fuglur, er hann ein frálíkur flúgvári og hevur lætt við at fara á flog. Hetta ger, at tjarnirnar kunnu vera so lítlar, at ein hevur ringt við at trúgva tí, at ein lómur er har og fær ungar á veingirnar.

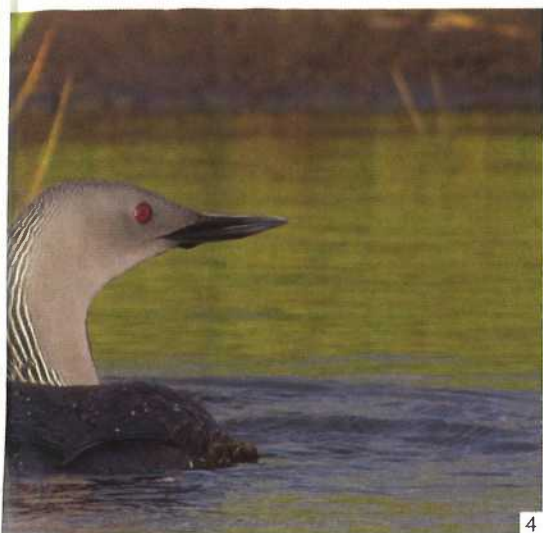
Eitt annað krav er, at hann skal hava frið, t.e. ikki verða støðugt órogvaður av fólki, so rýmir hann, sum Trælavatn oman fyri Kambsdal í Eysturoy er dømi um. Sama skilið er við Vatninum oman Stígar í Norðradali, har sílafiskarar eru alt summarið. Ferðaløgini og gongufeløgini, sum eru í haganum alt summarið, gera ikki støðuna betri. Oman Stígar hevur hann tó í einstøkum føri fingið ungar á veingirnar hóast allan ófriðin, møguga tí vatnið er so stórt.

Eigur lómur á einum øki við fleiri tjørnum, smáum vøtnum, so kann hann gott skifta ímillum, hóast eina tjørnin, vatnið, er mest brúkt. Á einum øki fylgdi eg við einum pari í tíðarskeiðinum um 1990, ið fleiri ár á rað fekk ein ella tveir ungar á veingirnar, men enn – meira enn 20 ár seinni – er bara eina parið, hóast fleiri pør kundi verið vegna góðu tjarnirnar og smáu vøtnini. Líknandi dømi eru aðrastaðni frá í Føroyum.

Hinvegin hava vit her eisini í tveimum førum sæð, at eina parið er vordíð til 4-5 pør á sama øki. Sigur so mikið, at lómur tolir, at fleiri eru saman, og her liggur ein møgulig øking í stovninum.

Í fjør var lómur á tveimum tjørnum, ið ikki vitan hevur verið um fyrr, at lómur hevur átt. Í báðum førum hevði hann tveir ungar. Orsøkin er kanska ein vaksandi stovnur, sum ger,

4 5

styggur, viðbrekin. Lómur fer vanliga ekki frá unganum. Hetta vísir, sum áður sagt, at lómur er færur fyri at verja ungarnar.

Hóast einstakt dømi eru um, at floygdur ungi er sæddur seint í juni, so skulu vit vanliga út í august og við hvørt út í septembur, áðrenn teir eru floygdur. Lómur liggur á í 4 vikur, og 6 vikur ganga, til teir eru floygdur. Teir flestu verpa frá fyrst í juni og úteftir, og ungarnir verða floygdur frá hálvum august og úteftir, og í onkrum føri koma vit inn í oktobur, áðrenn ungar eru floygdur. Hetta sigur okkum so mikið, at lómar verpa ekki samstundis, men spjatt yvir tíð. Teir fyrstu verpa longu fyrst í mai, teir flestu fyrst í juni og teir seinastu kanska um hálván juli.

At lómastovnurin er farin fram, meðanbjargafuglurinerrapaðurniður, sigur okkum so mikið, at nebbasildin kann ekki vera hövuðsføðin, sum í Hetlandi. Lómur etur sannlíkt tað, sum er fyri nevinum. Á teimum størru vøtnunum veiðir hann sannlíkt síl, tí tað er eingin loyna, at sílafiskarar eru serliga glaðir fyri lómavøtnini, tí har er móguleikin størri fyri at fáa stór síl, tí lómur etur tey smærru. Í smærru vøtnunum og tjørnunum eru eingi síl, so rá má hann veiða fisk á sjónum, men eingin vitan er um, hvørji sløg hann veiðir her hjá okkum. Men føðslan man so vera nøktandi, tí sum sagt, so

er stovnurin farin fram.

Ein seyðamaður, ið røktaði haga, har lómur helt til, segði, at vatnstøðan á tjørnini hevði stóran týdning, um nakað skuldi koma undan. Reidrið liggur altíð á sjálvum bakkanum, og vatnstøðan má vera soleiðis, at lómurin uttan trupulleikar má kunna aka seg á eggini. Er vatnstøðan lækkað ov nógv vegna nógvann turring, sleppur lómurin ekki upp. Áhaldandi regn kann gera, at tað fløðir yvir vatnbakkan, og eggini fara fyri skeytið.

Hóast lómur er friðaður, so haldi eg, hann er alt ov lítið vardur. Taka vit dømið við Vatninum oman Stígar, varð tað tikið til eina smoltstøð, og rennur grivnar, so vatnið rann betur frá, t.e. vatnstøðan lækkaði. Tað gongur jú ekki fyri lómin, sum skal hava rímiliga støðuga vatnstøðu. Men í dansinum um gullkálvin skal náttúran jú brúkast fyrirlitaley, og eitt lómapar skal í øllum føri ekki vera nøkur forðing.

Øll sílavøtnini ganga undir í fólki alt summarið, og eru lómar á teimum vøtnunum, kann tað jú ekki annað enn ørkymlað, men her er eingin forðing. Er vatnið lítið, so fer hann av alla tíðina, um hann liggur á eggum, og avleiðingin er ekki ring at ímynda sær.

Krossvatn í Kirkjubøreyni var elli-gamalt lómavatn til fyri uml. 20 árum síðani, men har er hann ekki longur. Orsökkin kann vera tyrlan, ið flýgur

oমানfyri har á veg til og úr Vágum, og tað klárar ekki ein styggur fuglur sum lómur.

Í fjør lá lómur á eggum við Vatnið á Brekkuni, ið liggur beint við bygda-gøtuna til Skælings og Leynar. Hann hvarv, men öldósirnar, ið sløddust har hava uttan iva gjørt sítt til, at tann royndin miseyðnaðist. Vitan er annars ekki um, at lómur hevur vorpið har fyrr. Tað keðiliga her er, at vatnið liggur beint við landsvegin.

Samanumtikið kann sigast, at støðan hjá lóminum er frægari enn hon var í 1981, tá ið fuglateljingin fór fram, men stovnurin er enn lítil og viðbrekin. Eingin vitan er um, hvar hann heldur til um veturin. Lómur er flytifuglur og fer avstað aftur í septembur-oktobur. Hann sæst nær um ikki her um veturin. Hann kemur aftur í seinnu helvt av mars.

Í Hetlandi hava teir ein stovn, sum er fleiri 100 pør. Har fylgja teir sera væl við stovninum, t.e. hvussu nógv ungar, teir fáa undan ár undan ári. Hetta eigur eisini at verða gjørt í Føroyum, tí tað átti ikki at verið torført at fylgt við teimum 25-30 pørunum. Her kann Fuglafrøðifelagið fáa hjálps frá teimum monnum, ið røkta hagar, ið eru tilvitaðir um lómarnar og góðir við teir.

V

tíðarskeiðinum frá 1994 til 2005 er lutfallið av býtinum nakað broytt. Nøgdin av nísu í syðra parti av Norðsjónum er vaksin, men nøgdin í norðara parti er minkað.

Hvussu fer ein føðikanning fram

Hættirnir at kanna føðina hjá havsúgdjórnum eru fleiri í tali. Hendan kanningin av føðini var grundað á nísuagar frá 103 strandaðum og hjáveiddum nísu kring skotsku strondina frá apríl 2003 til apríl 2011. Allar upplýsingar um nísurnar vórðu niðurskrivaðar, so sum longd, vekt og kyn. Eisini var atvoldin til, at nísan var deyð, niðurskrivað, og staðið, har hon var funnin. Nísuagarnir vórðu skolaðir yvir eini sílu, sum fangaði alt innihaldið. Innihaldið, sum varð funnið í síluni, var fyri tað mesta nytrur av fiski og kjaftar av høguslokki. Nakað av fiskabeinum varð eisini funnið. Hvørt einstakt fiskaslag og slag av høguslokki hevur egið skap av nytru og skap av kjafti. Við at eyðmerkja nytrur og kjaftar bar til at staðfesta, júst hvat slag av ávikavist fiski og høguslokki, nísan hevði etið.

Aftan á eyðmerkingina vórðu nytrur og kjaftar máld. Við støði í longdini á nytrunum og kjaftunum bar til at rokna seg fram til ávikavist longdina og vektina á annaðhvørt fiskinum ella høguslokkinum. Hesin framferðarháttur varð eisini nýttur í hesi kanningini.

Úrslit frá undanfarnum kanningum

Frá 1959 til 1971 varð føðin hjá nísu kring Skotland staðfest at vera mest sild, brislingur og hvítungur. Frá 1989 til 1994 varð staðfest, at føðin hjá nísu kring Ongland grundað á vekt var mest av toskaætt (hvítungur, hýsa, hvítungsbróður og hvítseiður), og í nøgd vórðu nebbasild og stubbi oftast funnin. Kring Skotland var føðin frá 1992 til 2003 mest hvítungur, nebbasild, hýsa, seiður og hvítseiður.

Úrslitini frá nýggju kanningini samanborin við fyrrverandi kanningar

Fiskasløgini, sum vórðu oftast funnin í føðini frá 2003 til 2011, vóru nebbasild, hvítungur, hvítungsbróður, fiskur av toskaætt, stubbi og høguslokkar. Fiskur av toskaætt varð funnin í 64% av magunum, og nebbasild og hvítungur saman vórðu funnin í ávikavist 23% og 41% av magunum.

Um ein samanber kostin frá hesi nýggjastu kanningini við tær undanfarnu, so sæst, at fiskasløgini, sum nísur liva av, eru tey somu, men teirra týðningur grundaður á vekt og mongd er ymiskur. Sild er ikki longur eins týðningarmikil í kostinum, sum hon var í tíðarskeiðinum frá 1959 til 1971. Hetta kann vera sett í samband við minkingina í sildastovninum í Norðsjónum í 1960-árunum. Sild varð funnin í 9% av magunum frá 1993 til 2003, men einans í 3,8% av magunum frá 2003 til 2011. Hóast sildastovnurin í ein vissan mun er komin fyri seg aftur, so endurspeglast hetta ikki í føðini hjá nísunum.

”

Kanningin vísti eina stóra minking í nøgdini av bæði nebbasild og hvítungi frá 1992 til 2011

1 Nísa

2 3 4 Myndir av føðileivdum, sum vórðu funnar í nísuagum.

Frá vinstru: ein sepiolid-høguslokki, nytrur frá hvítungi og kjaftar frá sepiolid.

há nísu kann standast av broyting í sjóhita. Áður hevur verið víst á, at tilgongdin av nebbasild er versnað við øktum sjóhita. Og vetrarbotnhitin í Norðsjónum er øktur. Ein øking í sjóhitanum er settur í samband við, at minni av nebbasild er at fáa. Aðrar kanningar hava víst á, at ein minking av nebbasild í føðini hjá nísu kann hava við sær ein vøkstur av nísu, sum svøltu í hel. Í kanning frá 1992 til 2003 vóru 5 av 188 nísu svøldaðar í hel. Í nýggju kanningini vóru 16 av 103 nísu svøldaðar í hel. Hetta er ein vøkstur á 12,9%.

Nísur og hvesingar

Nísur, sum vóru dripnar av hvesing-

um, høvdu etið væl meira av nebbasild samanbórið við nísu, ið vóru deyðar av aðrari orsök. 23 av teimum 25 nísunum, sum vóru dripnar av hvesingum, vórðu funnar á eysturstrondini. Føðin hjá nísu og hvesingum á eysturstrondini er áður funnin at umskarast, og hetta hevur við sær, at hesi bæði sløgini halda til á sama øki. Harðligir samanbrestir við hvesingar eru ein av høvuðsdeyðaatvoldunum hjá nísu í Moay Firth Skotlandi. Frá 1991 til 1993 doyðu 63% av nísu av skaðum, ið stóðust av hvesingi. Tær flestu nísurnar, sum vóru deyðar av hesari orsök, vóru millum 1 og 3 ár. Orsøkin til teir harðligir samanbrestirnar millum nísu og hvesingar

er ikki kend. Ein møgulig orsök kann vera kapping um føði, ella at nísu og hvesingar blanda seg í føðimynstrið hvør hjá øðrum. Eisini kunnu hvesingarnir síggja nísurnar sum eina hótta. Aðrar orsøkir kunnu vera spæl, venjingarbardagar og kynslig hugtrond.

Samanumtikið

Síðan 1960-árin er føðin hjá nísu í bretskum sjógvum broytt. Hendan kanningin vísti eina stóra minking í nøgdini av bæði nebbasild og hvítingi frá 1992 til 2011. Kanningin vísti eisini tekin um, at minkingin í nøgdini av nebbasild hevur havt við sær ein vøkstur av nísu, ið svøltu.

V

SUMMARY

Variations in diet of harbour porpoise (*Phocoena phocoena*), in Scotland from 2003 to 2011, are presented based on analysis of stomach contents collected from stranded and by-caught porpoises. A change in diet compared to previous studies is found. The most important prey species with regard to contribution by number and mass were whiting and other gadidae.

Since the 1960's there has been an observed change in diet composition of harbour porpoises in British waters. The results within the current study reveal a significant decline in numbers of both sandeel and whiting in the harbour porpoise diet from 1992 to 2011. Decline in sandeel has been linked to increasing starvation and the present study indicates a further increase in starving porpoises as well as a decrease in sandeel in the diet.